

Гаяне АТАЯН:
«Шкода, що мама не дожила
до щасливого часу, коли побачила
світ ця розкішна книга

*
«ТІТЯНА ЯБЛОНСЬКА»

Світлана ПИСАРЕНКО

62

«МЕНЯ ВЫРУЧИЛИ ЛЮБОВЬ И ЖИЗНИ И ВОСТОРЖЕННОСТЬ»

Із тексту Т. Яблонської

«Послевоенный подъем духа, молодость, уверенность в себе, масса замыслов. Пошли картина за картиной. Успех за успехом.

Правда, в некоторых своих работах я начала восстанавливать забытое ощущение живописности. Но еще робко и ощупью. Больше всего этого было в картине «Перед стартом». Трепетно-свежее ощущение чистого зимнего дня с сиянием молодых лиц мне хотелось передать именно через живопись, через краску, через поверхность холста. () Картина «Перед стартом», как говорится, «прозвучала» на одной из послевоенных всесоюзных выставок. Она даже «шла» на государственную премию. Ко мне приходили и репортеры и фо-

тографы. Вот-вот должно было выйти постановление. Уже якобы все было решено. И вдруг поворот на 180 градусов – постановление о журналах «Звезда» и «Ленинград», об опере Мурадели. Письмо (кажется, так было) Жданова. Удар по «формализму». Сокрушительный удар, от которого и более крепкие головы закачались, не то что моя. Закачался даже богатырь Дейнека, даже Сергей Герасимов, даже Фаворский. ()

Картину «Перед стартом» сняли с подрамника, и она долго валялась в подвалах Музея украинского искусства. Вместо премии она получила какие-то бранные эпитеты. Я уже точно забыла. Какие-то рецидивы формализма, импрессионизма и пр. Смешно, но факт. И все мои осталь-

ные картинки, и этюды – тоже. «Хоть и талантливо, но...».

Сергей Григорьев, который говорил: «Мы левые...», тоже поправел ровно на 180 градусов. В институте началось «гонение на ведьм». Наши с Алексеем Алексеевичем Шовкуненко живописные постановки резко осуждались на кафедре за импрессионизм. Кошмар. Нельзя было и заикнуться об импрессионистах студентам. Как влетело старику Гельману за то, что он показал студентам чудесную книгу о Родене! Не о Бурделе или хотя бы Майоле, а о Родене! Возник термин «подножный пейзаж», что значит подробнейшее выписывание деталей в пейзаже на первом плане. Не верится, что все это было. И как жаль, что не велось дневников!».

«Перед стартом». 1947 р.

* Продовження. Початок у № 3 за 2010 р.

– Як на вашу думку, чи можна провести паралелі тодішнього ідеологічного втручання з тим, як нині приймають картини на виставки?

– Нині так впала планка! Жодних паралелей бути не може. З одного боку, добре, що ідеологія тепер не давить так, як за радянських часів. Якщо говорити, наприклад, про виставки в Спільці художників, то ті, хто відбирають туди роботи, намагаються дотримуватися суто професійних критеріїв. Але загалом останнім часом низько впав фаховий рівень того, що виставляється, і не лише в Спільці. Мистецьким життям тепер керує комерція. «Купи мене», – аж кричать зі стін картини разом із рамами. Гірко це бачити. Буває, щось зачепить, сподобається. Але мало, дуже мало. Я не ностальгую за минулим, але дещо хороше було й там. Існувала налагоджена система підтримки мистецтва. При Спільці художників був худфонд, хоча й штучно створена, але дуже потужна організація. За законом всі підприємства були зобов'язані витратити частину прибутку на художнє оформлення, приміром, панно для дитсадка або натюрморт для їдальні, ну і, звісно, «Ленін з дітьми» чи щось у цьому дусі. Були й копіювальні цехи. До речі, деякі мамині роботи також копіювалися, тепер ділки-антиквари намагаються видавати ці копії за оригінали. У 60-ті–70-ті був розквіт монументального мистецтва, це було доволі дорого. За рахунок грошей худфонду Спілька художників купувала кращі твори з виставок, купувала й держава через дирекцію виставок Мінкультури. Ці роботи ча-

сом потрапляли до музеїв, і відбирали їх фахівці. Звісно, був ідеологічний тиск. Але, попри це, інколи з'являлися твори справді глибокі й цікаві. Нині все диктує ринок, зорієнтований виключно на приватного покупця. Це стосується і художників нової хвилі, модних.

Люди, котрі мають змогу купувати художні твори, аж ніяк не завжди вирізняються розвиненим смаком. І вони тепер, власне, «замовляють музику».

Мама неодноразово згадувала, як за радянських часів до художників

висувалися вимоги не з позицій живопису, пластики, кольору, а, перш за все, сюжету. Була певна генеральна лінія. Щось укладалося в неї, а щось – ні. Але ось, бачите, через два роки після картини «Перед стартом» мама написала «Хліб». І отримала Сталінську премію, хоча працювала не для премії.

Згодом вона зробила повторення цієї картини для нашого Українського музею, воно менш вдале. А перший і головний «Хліб» знаходиться у Третяковці. Мама писала цю картину за етюдами з села Летава Хмель-

Т. Яблонська під час роботи над картиною «Хліб». 1949 р.

«Хліб». 1949 р.

«Ранок». 1954 р.

«Разом з батьком». 1962 р.

ницької області. Село особливе: в ньому на той час було 11 Героїв Соціалістичної Праці. Це був 1948 рік, рік після голоду 1947-го. Підйом був величезний. Мама справді бачила ці гори золотої пшениці, ентузіазм, і посмішки, і радість. Справжнє життя, аж ніяк не лаковане. І, до речі, в цьому селі люди завжди пишалися картиною «Хліб». Картина стала своєрідним символом Летави, ще донедавна там була її копія, звичайно, не мамина. А згодом, 1973 року, мама зустрічалася у Летаві з героями цієї картини. І брала мене з собою на цю зустріч.

Із тексту Т. Яблонської

«Меня ввручили любовь к жизни и восторженность. Картину «Хлеб» я писала с полнейшей отдачей, с сердцем, полным любви к этим женщинам, к зерну, к солнцу. Я тогда твердо верила в то, что импрессионизм губителен, что он тянет художника к поверхностному фиксации впечатлений, что он мешаает решать большие творческие задачи. Я даже совершенно искренне написала соответствующую статью в московскую газету «Советская культура». Мне эту статью, как я теперь думаю, до конца жизни не простил Сергей Герасимов, хоть я позже и реабилитировалась, как будто, своими работами и выступлениями. Эта статья была принята как предательство. Мне и сейчас стыдно за нее, но тогда я была абсолютно убеждена в своей правоте.

При работе над картиной «Хлеб» я больше всего старалась передать восторг от самой жизни, передать правду жизни. Ни о какой самодовлеющей «живописности» я не думала. Помню, в то время ко мне пришла группа лвовских художников во главе с Григорийчуком. Сначала был разговор о «завязтости» главной героини, о том, что я сама, по своему духу очень на нее похожа, а потом стали говорить

«о кольорах и валёрах». Я помню, как мне это тогда показалось смешным, наивным и провинциальным! При чем здесь «кольоры и валёры»? Что нужно еще, кроме правдивого изображения жизни? Я не осознавала, что все же в картине «Хлеб» живописная задача получилась. () Картина имела небывалый успех на выставке, в результате – Сталинская премия. () После «Хлеба» я уже начисто забыла все живописные задачи. Жизнь, жизнь, жизнь! Тут появились всякие коллективные творения во главе с Ефановым и Иогансоном, Налбандяновские опусы! А я занималась «настоящим искусством». Невинные сюжеты вроде «Весны» (кстати, критик Портнов, недавно уехавший на старости лет в Америку, настойчиво советовал назвать ее «Мы требуем мира!», иначе, мол, не прозвучит). «Весна» – уже падение во всем. Это уже чистейший фотографизм, натурализм и полная пассивность. И – тоже премия! Ну как не поверить, когда тебя так хвалят? Ну как тут не забыть о «кольорах и валёрах»?».

– До речі, щодо картини «Хліб», хтось із художників радив: написати на мішках замінити: підписати їх «Колгосп імені Сталіна», а не так, як насправді, імені Леніна. Мовляв, премії не отримаєте...

Картина «Хліб» уперше експонувалася в Москві на всесоюзній виставці. І коли мама привезла туди картину й уперше подивилася на неї у великому приміщенні, то одразу побачила: рисунок деяких фігур порушений. Справа в тому, що інститутська майстерня, де був написаний

«Хліб», була замалою для двометрового полотна. Не було можливості підходити до нього під прямим кутом, а тільки навскіс. Отже, там, у Москві, мама терміново десь здобула фарби й усе зняряддя і просто у виставковому залі швидко все виправила. Коли картину «Хліб» побачили перші глядачі, відчуття від неї були в усіх однакові – приїхала Україна. Південь, сонце, радість, багатство землі. Які ярлики тепер не вішали б, це залишитися – натхнення і майстерність.

«Святковий вечір». 1960 р.

Із тексту Т. Яблонської

«Противная антиживописная картина «Утро». А ведь по замыслу неплохая. Вдохновил меня на нее Е. Волобуев. Но по живописи она абсолютный ноль. Все мои бывлые ощущения наглухо затянулись. И Волобуев, тогда мой сосед по мастерской, говорил, что я абсолютно не способна понять, что такое живопись».

– Як ви прокоментуєте ці несправедливі, як на мене, оцінки?

– Це було написано в 90-ті роки. Мама, взагалі, була людиною настрою. Так їй здалося на той мо-

«Портрет художника Євгена Волобуєва». 1958 р.

«Весілля». 1964 р.

«Вірменське село». Осінь 1957 р.

мент. І щодо картини «Хліб» вона часом говорила, мовляв, це плакат, а вже наприкінці життя, аналізуючи свою творчість, якось сказала: «Все-таки найкраща моя картина – це «Хліб». Я завжди нею пишатимуся».

– **Яка красива картина «Ранок»! Ну є в ній піонерський галстук. Але це данина часові. Та Леля, як ластівочка, як метелик!**

– В юності Леля займалася гімнастикою, любила танцювати, їй навіть казали, що може бути балериною. Вона й досі залишається легкою та стрункою. А метеликів Леля завжди любила. Ставши художницею, багато їх зображувала. В цій картині дуже відчувається час. А Євген Всеволодович Волобуєв був для мамі і для всіх нас незаперечним авторитетом. Завжди. Це дуже тонкий живописець, людина гострого розуму, міг одним словом так окреслити якесь явище, що ні дати, ні взяти. Якщо про чиюсь роботу відгукувався позитивно, ми це дуже цінували. Мені пощастило трохи з ним спілкуватися. Робіт, які схвалив дядя Женя, в мене небагато.

Із тексту Т. Яблонської

«А тут почалась «отпель». Развенчали культ личности. Началось оживление в искусстве. (...) Почувствовала и я потребность в активном творчестве. Помогло Закарпатье, его необыкновенно интересная школа живописи. Как свежо воспринимались у нас работы Эрдели, Коцки, Манайло, Шолтеса, Глюка, Бокшая! Какую живую струю влили они в наше искусство! Как активно стали выступать на наших выставках! Но очень скоро и по их головам прошла дубинка ждановских постановлений. Но сейчас не об этом. Выставка Манайло в Киеве и ее шумный успех глубоко, глубоко запали в душу. А я-то что делаю? Как-то мы с Арменом, Вадимом Одайником и его женой отправились на машине Вадима в Закарпатье, писать. Остановились в селе Апша Солотвинского района. Пограничная зона. Румынские села. Удивительная архитектура, красочные народные костюмы. Все необычайно выразительное. Работали много, очень активно. Той весной и начался у меня новый творческий подъем.

До этого я ездила в Армению, ближе познакомилась с ее художниками. Мне все они тогда казались гениями по сравнению с нашей украинской серятиной (криме Закарпатья)».

Фото Ольги ПРОКОПЧУК

Куточок майстерні Т. Яблонської. 2009 р.

«Паперові квіти». 1964 р.

«Портрет Сергія Отрошенка у маскарадному вбранні». 1938 р.

«Портрет художника Армена Атаяна». 1955 р.

– Так, у цьому альбомі є твори, написані за мотивами закарпатської поїздки. Того разу вони були в кількох селах. Та мама й сама не один раз їздила до Закарпаття. Дружила з багатьма художниками. Ось їй подарували свої роботи і Манайло, і Коцка. У кінці 50-х років через Закарпаття і Вірменію для неї як для художника відкрилися інші горизонти. Картина «Разом з батьком» написана за закарпатськими враженнями, – старший чоловік убраний у білий домотканий румунський одяг, картини «Ярмарок в Солотвині» та «Святковий вечір» також походять звідти.

Ось пейзажі з Вірменії – «Вірменське село» та «Дворик у Васкивазі».

А це мій батько в чалмі, мама казала, що типажем він схожий на араба. В обох шлюбах мама прожила по 11 років.

«Юність». 1969 р.

– А як вони познайомилися?

– Тетяну Яблонську запросили до Єреванського художнього інституту членом державної екзаменаційної комісії, а батько там викладав.

«Началось увлечение национальной формой в искусстве. Повальное. Выплыл лубок, всевозможные народные картинки, народное искусство всех видов, бумажные цветы и пр. Я с восторгом верила в то, что нашла, наконец, настоящую точку опоры».

У 60-ті роки мама захопилася декоративними пошуками. Приклади – «Молодіята», «Паперові квіти». «Літо» – етапна робота для творчості Тетяни Яблонської. «Літо» жодного разу не виставили в Україні, але картина одразу потрапила до

Третьяковки. Загалом у нашому Національному художньому музеї майже нема декоративних робіт 60–70 років – цей період ширше представлений у Запоріжжі, завдяки тамтешньому сміливому директорові музею, котрий іще в ті роки взяв їх до себе у фонди. А в Києві побоюлися.

Таке мистецтво тоді вважалося крамольним. У ньому вбачали відхід від принципів соцреалізму. Навіть було таке, що мама цих своїх декоративних робіт нікому не показувала, ховала. А в Москві її підтримали, зробили вистав-

«Травень». 1965 р.

ку цього циклу, децю з робіт закупили, там прогресивніше були налаштовані. Згодом така виставка з успіхом пройшла в Будапешті. «Молодіята» – ця робота потрапила до Одеси, а «Травень», де зображена моя сестра Оля, – до Алмати. «Весілля», що в Харківському музеї, написано трохи раніше, але тут вже відчувається тяжіння до декоративного начала. А це – картина «Юність», на яку, перебуваючи в Парижі у відраженні й маючи намір скористатися нагодою вихідних, приїздив подивитися японець. На жаль, його мрія не здійснилася, бо тоді, у 90-ті роки, робіт Яблонської в експозиції нашого музею не було, а відчинити фонди в неділю неможливо. Ось «Колиска» – на стіні фото баби з дідом, ліжко подружнє і колосочка, ця картина знаходиться в Запоріжжі.

(Далі буде).